

Pravnik kot nosilec poklica (pozitivnopravni pomen) / Pravnik kot nosilec pravne razumnosti (materialni pomen) – presoja »pravnika« v luči odločitve U-I-79/25

Avtor: mag. Franc derganc, 29.12.2025 in - V2 z dne 30.01.2026

Veza:

1. Ustavna presoja odločbe U-I-79/25 v luči Nadkonvencije: od presoje posegov v pravice k presoji pogojev njihovega uresničevanja z dne 29.12.2025
2. **»Ustavna presoja odločbe U-I-79/25 v luči Nadkonvencije: od presoje posegov v pravice k presoji pogojev njihovega uresničevanja«** (članek, ki ga je Pravna praksa zavrnila iz razlogov »ker naj bi članek sodil v sociologijo – ne v pravo«)

p.s. Dne 29. 1. 2026 smo v oddaji *Tarča* spremljali poskus »argumentiranja«, kaj naj bi bil *pravnik*, s strani osebe, ki zaseda položaj v enem najbolj invazivnih organov države.

Takšno nerazumevanje pravniškega poklica ni akademska napaka, temveč ima zelo konkretne posledice: normalizira se lomastenje oblasti po področjih, kjer bi morala biti zadržanost najvišja – tudi po socialnih prejemkih, namenjenih otroku.

Ko se pravniška funkcija reducira na golo izvrševanje pooblastil brez razumevanja njihove ustavne meje in namena, pravo preneha biti varovalo in postane instrument škode.

Naslov: Pravnik kot nosilec poklica in pravnik kot nosilec pravne razumnosti

Kdo je v resnici pravnik?

Vprašanje, kdo je pravnik, se na prvi pogled zdi preprosto in skoraj tehnično. V vsakdanjem in institucionalnem jeziku se z njim označuje osebo, ki je zaključila pravni študij, opravila predpisane izpite in izpolnjuje pogoje za opravljanje pravniškega poklica. Takšna opredelitev je funkcionalna in nujna za delovanje pravne države: omogoča jasne kriterije dostopa do poklicev, odgovornosti in pristojnosti. Vendar pa se ob resnejšem razmisleku hitro pokaže, da ta definicija ne zadošča za razumevanje vloge, ki jo ima pravo v družbi, niti vloge tistega, ki ga razlaga in uporablja.

Že klasična pravna teorija opozarja, da pravo ni zgolj skupek veljavnih pravil, temveč normativni red, katerega smisel je povezan z idejami pravičnosti, razumnosti in legitimnosti.

Zato se postavlja vprašanje, ali je vsak nosilec pravniškega poklica tudi pravnik v polnem, materialnem pomenu besede – oziroma ali je mogoče biti pravnik zgolj formalno, ne pa tudi vsebinsko.

Pravnik kot nosilec poklica: pozitivnopravni pomen

V pozitivnopravnem smislu je pravnik oseba, ki izpolnjuje zakonsko določene pogoje za opravljanje pravniške dejavnosti. To pomeni, da ima ustrezno izobrazbo, opravi zahtevane izpite in deluje znotraj institucionalnih okvirjev, ki jih določa pravni red. Na tej ravni se presoja predvsem usposobljenost za uporabo prava: poznavanje zakonodaje, procesnih pravil, ustaljenih metod razlage in poklicnih standardov.

Takšno razumevanje pravnika je nujno in legitimno. Pravo kot sistem pravil ne more delovati brez nosilcev, ki zagotavljajo njegovo stabilnost, predvidljivost in tehnično pravilno uporabo. Zato je pozitivnopravni pojem pravnika predvsem funkcionalen: osredotočen je na vlogo, ne na notranjo držo ali vrednotno orientacijo. V tem okviru se od pravnika ne zahteva, da bi presojal pravičnost pravnega reda kot celote, temveč da ga uporablja skladno z veljavnimi normami.

V tem smislu je sodnik, državni tožilec ali drug nosilec pravniške funkcije pravnik že zaradi samega položaja, ne glede na to, kako globoko razmišlja o naravi prava. Sistem takšno opredelitev potrebuje, saj omogoča objektivno preverljive kriterije in institucionalno stabilnost.

Meja pozitivnopravnega pojma

Težava nastane, ko se ta formalni pojem pravnika razglasi za edinega možnega. Pravo namreč nikoli ni zgolj tehnični sistem pravil. Že zgodovina pravne misli – od Aristotela in Cicerona do sodobnih ustavnopravnih teorij – opozarja, da pravo nujno vsebuje vrednostno razsežnost. Norme niso zgolj dejstva, temveč nosijo zahtevo po upravičenosti, razumnosti in pravičnosti.

Prav tu se pokaže meja zgolj pozitivnopravnega razumevanja: omogoča zakonitost, ne zagotavlja pa legitimnosti. Zakon je lahko formalno veljaven, a materialno nepravičen. Ta uvid ni ideološki, temveč globoko vgrajen v evropsko pravno tradicijo, od Radbruchove formule do sodobne ustavnosodne presoje, ki temelji na človekovem dostojanstvu, sorazmernosti in varstvu temeljnih pravic.

Če pravo razumemo zgolj kot sistem pravil, potem je naloga pravnika omejena na njihovo tehnično uporabo. Če pa pravo razumemo kot normativni red, ki ureja pogoje

skupnega življenja, potem mora pravnik razumeti tudi razmerje med normo in njenimi učinki, med veljavnostjo in pravičnostjo.

Pravnik kot nosilec pravne razumnosti

V tem širšem, materialnem pomenu je pravnik tisti, ki ni zgolj uporabnik pravil, temveč nosilec pravne razumnosti. To pomeni sposobnost refleksije o tem, kaj pravo dela, komu služi in kakšne posledice ima njegova uporaba. Tak pravnik razume, da so pravne norme vedno umeščene v družbene, institucionalne in človeške pogoje, brez katerih njihova uporaba lahko postane prazna ali celo škodljiva.

Pravna razumnost vključuje več razsežnosti: razlikovanje med normo in njeno razlago, razumevanje ustavnih vrednot, sposobnost tehtanja med cilji in sredstvi ter zavedanje, da formalna pravilnost še ne zagotavlja materialne pravičnosti. Gre za držo, ki priznava, da pravo ni zgolj mehanizem oblasti, temveč tudi izraz odgovornosti do posameznika in skupnosti.

Takšno razumevanje pravnika je skladno s sodobnimi ustavnimi doktrinami. Načelo sorazmernosti, zahteva po učinkovitem uresničevanju pravic, pozitivne obveznosti države in presoja sistemskih pomanjkljivosti vse kažejo, da pravo ne more ostati na ravni abstraktne normativnosti. Od pravnika se pričakuje, da zna prepoznati, kdaj pravna ureditev sicer deluje formalno pravilno, vendar v praksi proizvaja nerazumne ali nevzdržne učinke.

Pravnik kot tehnik in pravnik kot razmišljujoči nosilec prava

Iz tega sledi, da je mogoče razlikovati med dvema idealnima tipoma: pravnikom kot tehnikom in pravnikom kot nosilcem razumnosti. Prvi obvlada pravila in postopke ter jih korektno uporablja. Drugi razume tudi njihovo normativno ozadje, omejitve in posledice. Razlika med njima ni vprašanje inteligence ali moralne vrednosti, temveč ravni refleksije.

Pravni red nujno potrebuje oba tipa. Brez tehnične pravilnosti ni pravne varnosti; brez razumnosti pa pravo tvega, da postane samozadosten sistem, odmaknjen od realnih življenjskih razmer. Prav v tem prostoru napetosti med formalnostjo in razumnostjo se oblikuje sodobna ustavnopravna misel.

Sklep: kdo je resnično pravnik?

Na vprašanje, kdo je resnično pravnik, zato ni mogoče odgovoriti z izključevanjem, temveč z razlikovanjem.

Pravnik v formalnem smislu je vsak, ki izpolnjuje pogoje za opravljanje pravniškega poklica. Pravnik v materialnem smislu pa je tisti, ki poleg formalne usposobljenosti premore tudi sposobnost pravne razumnosti – razumevanje, da pravo ni zgolj skupek veljavnih pravil, temveč normativni red, ki mora biti razumsko utemeljen, družbeno vzdržan in usmerjen k varstvu človekovega dostojanstva.

Pravna praksa, ki ne prepozna pravnika v materialnem smislu, tvega, da pravo postopoma skrči na tehniko upravljanja norm, ločeno od vprašanj njihove legitimnosti, učinkov in notranje racionalnosti.

V takem okviru odločanje ostaja formalno pravilno, vendar izgublja sposobnost samorefleksije in korekcije v primerih, ko pravila proizvajajo sistemske ali dolgotrajne nepravilnosti.

Če pravna stroka ne priznava in ne vrednoti materialne razsežnosti pravniške kompetence, se pogloblja razkorak med veljavnostjo in legitimnostjo prava – razkorak, ki ga sodobne ustavne ureditve prav s pomočjo načel človekovega dostojanstva, sorazmernosti in učinkovitosti pravic skušajo preseči.

Pravna praksa, katere poslanstvo je tudi iskanje širšega smisla prava, pri tem ne more ostati zgolj pri formalni presoji pravilnosti ali metodološki urejenosti argumentacije.

Če spregleda kvalitativne razmisleke o vsebinski racionalnosti prava in o pogojih njegove dejanske uresničljivosti, s tem ne zavrne posameznega teoretičnega pristopa, temveč razkrije, da normativni prostor za razumevanje pravnika v materialnem smislu še ni v celoti dozorel.

Hipotetični primer: odločanje Ustavnega sodišča z vidika pravnika kot nosilca pravne razumnosti

Če bi Ustavno sodišče pri presoji ureditve dodatnega dela v zdravstveni dejavnosti (npr. U-I-79/25) izhajalo iz pojmovanja pravnika kot nosilca pravne razumnosti, bi se njegova presoja ne ustavila pri vprašanju formalne dopustnosti posega v svobodo dela, temveč bi se razširila na presojo dejanskih pogojev, v katerih se ta svoboda uresničuje.

Izhodišče presoje ne bi bilo zgolj vprašanje, ali zakonodajalec zasleduje legitimen cilj in ali so uporabljena sredstva sorazmerna v abstraktnem smislu, temveč ali celoten normativni in institucionalni okvir omogoča razumno, stabilno in človeka vredno opravljanje zdravstvenega poklica.

V takem pristopu bi sodišče najprej ugotovilo, da svoboda dela iz 49. člena Ustave ne pomeni zgolj formalne možnosti izbire ali opravljanja dela, temveč vključuje tudi zahtevo po takšnih organizacijskih, časovnih in socialnih pogojih, ki posamezniku omogočajo dejansko avtonomno odločanje.

Če sistemske razmere zdravstvene dejavnosti zdravnike in druge zdravstvene delavce potiskajo v dodatno delo kot nujni pogoj za ekonomsko ali poklicno preživetje, potem izbira dodatnega dela ni več izraz svobodne volje, temveč posledica strukturne prisile.

Na tej podlagi bi sodišče presodilo, da zakonodajalec ne more zgolj omejevati ali dovoljevati dodatnega dela, ne da bi hkrati preveril in utemeljil, ali osnovna ureditev javnega zdravstvenega sistema zagotavlja pogoje za normalno opravljanje poklica v okviru rednega delovnega razmerja. Presoja bi zato zahtevala empirične in preverljive podatke o delovnih obremenitvah, kadrovske zasedenosti, organizaciji dela, vplivu na družinsko življenje ter dolgoročni vzdržnosti zdravstvenih poklicev.

V takem okviru bi Ustavno sodišče poudarilo, da zakonodajalčeva diskrecija pri urejanju zdravstvene dejavnosti ni neomejena. Omejitve dodatnega dela so lahko ustavno dopustne le, če so del celovite ureditve, ki hkrati zagotavlja razmere, v katerih opravljanje osnovnega poklica ne vodi v sistemsko preobremenitev ali v dejansko izničenje pravice do zasebnega in družinskega življenja. Če takšnih pogojev ni, omejitev ne deluje kot legitimno orodje organizacije sistema, temveč kot nadomestek za nerešene strukturne probleme.

Sodišče bi v takšni presoji poudarilo, da ustavna zahteva po varstvu človekovega dostojanstva in učinkovitem uresničevanju pravic nalaga zakonodajalcu tudi pozitivno obveznost: oblikovati tak institucionalni okvir, ki omogoča trajno, stabilno in razumno opravljanje zdravstvenega poklica. To vključuje dolžnost, da zakonodajne rešitve temeljijo na preverljivih podatkih in realnih ocenah učinkov, ne zgolj na abstraktnih predpostavkah o delovanju sistema.

Hipotetični sklep takšne odločbe bi zato lahko poudaril, da določbe Zakona o zdravstveni dejavnosti same po sebi niso protiustavne, vendar postanejo protiustavne, kolikor niso umeščene v celovit sistem, ki zagotavlja materialne pogoje za uresničevanje svobode dela in drugih ustavnih pravic. Ustavnoskladnost bi bila tako vezana ne le na normativno obliko ureditve, temveč na njeno dejansko delovanje v praksi.

S tem bi Ustavno sodišče nastopilo v vlogi varuha pravne razumnosti: ne kot organ, ki nadomešča zakonodajalca, temveč kot tisti, ki zahteva, da pravni red ne ostane pri formalni pravilnosti, temveč se presoja tudi skozi svoje učinke, notranjo racionalnost in sposobnost zagotavljanja pogojev za dostojno in trajnostno uresničevanje človekovih pravic.

SKLEP:

Ta prispevek je nastal kot odziv na uredniško oceno, da razprava, izhajajoča iz članka **Ustavna presoja odločbe U-I-79/25 v luči Nadkonvencije: od presoje posegov v pravice k presoji pogojev njihovega uresničevanja**, ne sodi na področje prava, temveč naj bi sodila v sociološko obravnavo.

Razločevanje med pravnikom kot nosilcem poklica in pravnikom kot nosilcem pravne razumnosti je bilo zato uvedeno z namenom pojasniti, da takšna kvalifikacija temelji na nerazumevanju narave obravnavanega problema.

Razločevanje med pravnikom kot nosilcem poklica in pravnikom kot nosilcem pravne razumnosti je bilo uvedeno z namenom pojasniti, da poimenovanje »pravnik« v formalnem smislu še ne pomeni nujno tudi pravnika v razumnem oziroma materialnem pomenu besede. Formalni status označuje izpolnjevanje izobrazbenih in poklicnih pogojev, **medtem ko pojem pravne razumnosti meri na sposobnost reflektirane presoje prava kot normativnega reda, njegove legitimnosti, učinkov in notranje racionalnosti**. S tem razlikovanjem se ne zanika pravna narava poklicnega statusa, temveč se opozarja, da razumevanje prava kot zgolj tehničnega sistema pravil ne izčrpa njegovega pomena. Namen takšne razmejitve ni predstavitev razprave na sociološko raven, temveč natančnejša opredelitev notranjih razsežnosti pravne metode, ki v sodobni ustavnopravni teoriji že dolgo vključuje presojo razmerja med veljavnostjo, legitimnostjo in dejanskim uresničevanjem pravic.

Razmislek o pogojih uresničevanja pravic, o razmerju med veljavnostjo in legitimnostjo ter o notranji racionalnosti pravnih odločitev (kot pojasnjuje članek ***Ustavna presoja odločbe U-I-79/25 v luči Nadkonvencije...***) namreč ne pomeni prestopa v sociologijo, temveč sodi v jedro pravne teorije in ustavnopravne metodologije, kakor se razvija v sodni praksi in doktrini že več desetletij.

Zaključek: kdo je »resnični« pravnik, ki mu je takšna razprava namenjena

Če torej vprašanje obrnemo pozitivno, se pokaže, da razprava ni usmerjena proti pravnikom kot nosilcem poklica, temveč je namenjena pravnikom v polnem, materialnem pomenu besede.

Reviji, ki želi biti prostor pravne refleksije, je v tem smislu namenjena predvsem tistim pravnikom, ki svoje vloge ne razumejo zgolj kot tehnično uporabo veljavnih pravil, temveč kot razumsko, odgovorno in reflektirano dejavnost znotraj normativnega reda.

»Resnični« pravnik v tem pomenu ni opredeljen s formalnim statusom, temveč s sposobnostjo razumeti pravo kot celoto: **kot sistem, ki mora biti hkrati veljaven, razumen, notranje skladen in sposoben zagotavljati dejanske pogoje za uresničevanje ustavno varovanih vrednot**.

Tak pravnik razume, da razprava o pogojih uresničevanja pravic, o razmerju med veljavnostjo in legitimnostjo ter o notranji racionalnosti pravnih odločitev ne pomeni odmika v sociologijo, temveč sodi v samo jedro pravne metode.

Če je namen pravne revije prispevati k razvoju prava kot razumske in odgovorne družbene institucije, potem je njen naravni naslovnik prav pravnik, ki je sposoben preseči zgolj formalno uporabo norm in se vključiti v razmislek o tem, kaj pravo v resnici je in kaj bo.

Hvala Pravna praksa, zaradi Vašega odziva je nastal ta članek.